

ЕСТЕТИЧНІ ФУНКЦІЇ НАСКРІЗНИХ ОБРАЗІВ У ПОВІСТІ НАТАЛЕНИ КОРОЛЕВОЇ "QUID EST VERITAS?"

У статті здійснено спробу визначити місце, роль та естетичні функції системи наскрізних образів, презентованих Наталеною Королевою в повісті "Quid est veritas?"

У спадщині Наталени Королевої одне з головних місць посідає євангельська тема. Християнські мотиви наявні у більшості творів письменниці, що передусім пов'язано з її католицьким світосприйняттям. Крім того, ця високоосвічена жінка, звичайно, усвідомлювала й загальнокультурне значення Св. Письма – унікальної художньої пам'ятки, де закумуляовані безцінні для розвитку всієї цивілізації надбання у сферах моралі, історії, філософії, врешті, літератури.

Найповніше християнський світогляд Наталени Королевої відбився в повісті "Quid est veritas?" ("Що є істина?") (1939 р.). У слові від автора письменниці визначає свій задум як спробу висвітлити частину духовної атмосфери, в якій відбувалися події, котрі вже майже 2000 літ хвилюють християнський світ [1: 18]. Серед прикметних засобів і прийомів, що сприяють відтворенню незабутньої епохи, варто виділити своєрідні наскрізні образи: танцю, чаші, корабля тощо.

Зокрема у другому розділі твору ("На дозвіллі") важливе смислове навантаження покладено на танець¹. Спочатку його виконує маленький хлопчик, котрого прислав у подарунок Ірод. Невгадливі дитячі рухи викликають у Понтія Пілата двоїсте почуття: його серце сповнюється й радістю, і легкою тривогою, бо тетрархів сюрприз може виявитись троянським конем. Недобре передчуття реалізується у згадці про брутальний танець Саломеї, яка забажала в нагороду голову пророка Йоканаана. Згодом Йосиф Ариматейський викриває Іродових дружину й племінницю, котрі здатні заради влади на все, засвоїли всі способи спокуси, танцями тіла й духу [1: 21].

Письменниця наголошує на тому, що її Пілата вкололо слово "танці". "Пластичний фриз ... козенятка і хлопчика-танцюриста...Здалося, що легка мелодія там, у перистилі, розвіялась у злісному й переможному сміху Саломеї" [1: 21].

Нарешті, уві сні Понтій бачить себе самотнього на краю безодні, протиставленого усім. Єдиний спосіб урятуватись – обернутись й пробігти протоптаною дорогою. Герой Н. Королевої не візьме участі в тім підлім танці, бо прокуратор Юдеї має чисте сумління, дотримується своїх переконань і не підлягає впливам тільки тому, що "так роблять усі!" [1: 23]. Таким чином, лексема "танець" з опису ритмічних рухів під музику трансформується в багатозначний образ, який виростає до рівня антагоністичного протиставлення життєвому кредо Пілата. Змальований повістяркою прокуратор ладен перебувати в статиці, адже такий стан для нього відповідає твердому дотриманню закону і власних переконань; її персонаж проти динаміки, що вимагає компромісів.

За класифікацією Н. Фенько, Понтійів сон можна віднести до "снів-потрясін", бо саме вони пов'язані з кризою свідомості; проводячи героїв через такий сон, автор примушує їх внутрішньо змінюватися. Дослідниця переконана: такі сні майже завжди є умовою внутрішнього розвитку персонажа; зворушення свідомості героя через його підсвідомість дає змогу максимально увиразнити психологічний конфлікт твору [2: 54]. Віщий сон завершується пророкуванням майбутньої прокураторової катастрофи: він-таки робить єдиний крок за юрбою, і страх перед таким життям огортає огидою його душу. З іншого боку, якщо згадати Фроїдове "сновидіння є втіленням бажання" [3: 130], то можна зробити висновок про підсвідоме розуміння персонажем свого глибинного зв'язку з натовпом; більш того, Пілатів сон доводить моральну готовність героя до неадекватних учинків.

З постаттю Марії Магдалини пов'язаний наскрізний образ корабля – символічного уособлення самого життя. Героїня Наталени Королевої зрікається "позірно-безпечних тихих пристаней", відмовляється навіть від кохання, що стане мілиною, – Магдалина прагне широких морських просторів. Знаменна зустріч із Йосифом Ариматейським стала для Марії епохальною: вона назавжди відмовляється від колишнього існування, усвідомивши нову мету свого буття. "Корабель її життя, що був майже наскочив на міліну, готовий був цілком застрягнути між підводних скель, тепер задвигтів і плавно рушив, справді увільнений і справді вільний у море" [4: 129]. Згодом символічний образ корабля трансформується в реальний човен, без вітрил та весел, на якому Магдалина зі святим Граалем у руках показуватиме дорогу вигнанцям. Тож різнопланове застосування цього наскрізного образу підкреслює ґрунтовні зміни в характері та світогляді головної героїні, акцентує на перемозі духовного над матеріальним.

І, нарешті, варто згадати найважливіший наскрізний образ священного келиха Граалю, який так чи інакше впливає на долі всіх провідних персонажів твору. За легендою, саме в цю таємничу чашу Йосиф з Ариматеї

¹Наскрізний образ танцю виконує важливу естетичну функцію не тільки в повісті "Quid est veritas?", а й у "Без коріння", й особливо у "Сні тіні": головною героїнею цього твору є гістрія (танцівниця) Ізі.

зібрав Ісусову кров. Дослідники називають Грааль табуованою таємницею, котра є невидимою для негідних, та й достойним з'являється лише певною мірою [5: 317]. Наталену Королеву завжди вабило нерозгадане; вона визнавала, що в молодості "ганялася" за легендами про Святий Грааль та Гору Спасіння. Окрім того, доля містичного келиха несподівано переплелася й з історією материнського роду: її далекий предок Гільєльмо де Кастро належав до лицарів-альбігойців, котрі нібито сховали Грааль у горі Монсеррат [6: 107].

Чарівна чаша нерозривно пов'язана з коловоротом подій повісті "Quid est veritas?". Вона дивним чином впливає на долі героїв твору: юдеї вважають її келихом магів, що володіє мало не диявольською силою; для послідовників Христа – це один із священних єхаристичних предметів, адже саме з нього Ісус причащав апостолів під час Таємної вечері.

Складна доля чекає на охоронців святого Граалю. Письменниця зображує кардинальні зміни в житті Магдаліни, котрій Йосиф доручив оберігати таємничу посудину. Смарагдовий келих рятує Лазаря та його сестер, коли юдеї відправляють їх у морську подорож на човні без весел і вітрил. Після Ісусової страти марно намагатиметься знайти святу чашу Пілат: для героя Королевої, за спостереженнями І. Набитовича, пошук самої істини поступово ототожниться з пошуком Святого Граалю [7: 57]. Власне, із необхідного атрибута перших християнських богослужінь священна чаша виростає до символічного уособлення самої віри, бо тільки вона може безповоротно змінити життя будь-якої людини. Крім того, цей келих є важливим засобом пізнання людини, її істинної сутності.

Таким чином, послідовне авторське звертання до наскрізних образів, по-перше, відтінює динаміку розвитку характерів головних персонажів повісті "Quid est veritas?"; по-друге, сприяє глибшому й повнішому відтворенню неоднозначної євангельської історії; по-третє, багатозначність та різноплановість їхнього тлумачення розширює смислове поле сприймання тексту твору.

1. Королева Н. Quid est veritas? (Що є істина): Історична повість. – Всесвіт. – 1996. – № 2. – С. 3 – 38.
2. Фенько Н.М. Естетичні функції картин сновидінь у художніх творах українських письменників другої половини XIX – XX століття: Дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Кіровоградський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 1999. – 163 с.
3. Фрейд З. Толкование сновидений / Пер. с нем. – Минск: ООО "Попурри", 2000. – 576 с.
4. Королева Н. Quid est veritas? – Всесвіт. – 1996. – № 3. – С. 109 – 145.
5. Мифы народов мира: Энциклопедия: В 2-х т. / Гл. ред. С. Токарев. – М: Сов. Энциклопедия, 1987. – Т. 1. – 671 с.
6. Королева Н. Quid est veritas? – Всесвіт. – 1996. – № 4. – С. 60 – 131.
7. Набитович І. Образ Святого Граалю в творчості Наталени Королевої // Наукові записки. – К., 1999. – Т. 17. Філологія. – С. 55 – 57.

Матеріал надійшов до редакції 1.03.2004 р.

Голубовская И.В. Эстетические функции сквозных образов в повести Наталены Королевой "Quid est veritas?".

В статье осуществлена попытка определить место, роль и эстетические функции системы сквозных образов, представленных Наталеной Королевой в повести "Quid est veritas?".

Holubovska I.V. The Esthetic Functions of Comprehensive Images in the Novel "Quid Est Veritas?" by Natalena Koroliova.

The article attempts to define the place, the role and the esthetic function of comprehensive images, presented in the novel "Quid est veritas?" by Natalena Koroliova.